

Hannu Saarinen

Kauppias ja minä

Kauppias ja minä

Ajattelen, että ihmisen ymmärtäminen ja hyväksyminen on pohjimmiltaan halua ja kykyä mennä mukaan hänen tarinaansa.

Nykyajassa on vain vähän tilaa ihmisten aidoille tarinoille.

*Kun menet hoitamaan asioitasi virastoon,
sinulle tehdään muodollisia kysymyksiä ja saat ehkä
lomakkeen täytettäväksesi.*

*Tietosi tallennetaan arkistoon ja huullaan, että sinut voitaisiin
tunnistaa niiden avulla.*

Kuitenkin sinä olet oma elämäntarinasi.

*Ei sinua voida tuntea, ellet ole saanut omin sanoin kertoa,
mistä olet tulossa, minne olet menossa ja mitä kannat mukana.*

(Martti Lindqvist)

Tämä kirja on omistettu tyttärilleni

Merjalle, Marjolle ja Miialle sekä lasteni lapsille.

Hannu Saarinen

Kauppias ja minä

© 2017 Hannu Saarinen
Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Nordersted, Saksa

ISBN: 978 -951 – 568 – 153 - 9

Lukijalle

”Elettiin vuosisatamme alkua, kun pälkäneläisen kauppiaan Anselm Saarisen mieleen juolahti ryhtyä eräitten kauppiastovereiden kanssa yhteistoimin hankkimaan hiivaa asiakkailleen.

Isoisäni Anselm Saarisen vaikutus suomalaiseen työväenliikkeeseen ja osuuskauppatoiminnan alkuvaiheisiin sekä K-kaupan syntyyn on jäänyt vähälle huomiolle. Ehkä hänen monivaiheinen elämänsä ja omaan aikaansa liittyvät vaiherikkaat tapahtumat ovat jättäneet hänet historian lehdillä syystä tai toisesta sivuosaan.

Paljon ehti vettä virrata Tammerkossessa ja huomattavasti Anselm Saarinen saada aikaan ennen kuin huhtikuussa 1906 pidettiin Tampereella, Keskon vanhimman edeltäjän, Maakauppiaitten Osuusyhtiön perustava kokous. Missä kaikessa katovuoden 1867 huhtikuun 19. päivä Kiikoisten Jaaran kylässä myllärin kolmanneksi pojaksi syntynyt Anselm ehti toimia, on mielenkiintoinen ja monivaiheinen tarina.

Oma elämäni on ollut varsin toisenlainen. Synnyin reilut kymmenen vuotta isoisäni Anselmin kuoleman jälkeen vuonna 1947 Helsingissä. Minut kastoi kirkkoherra, ehkä silloin vielä pastori, Voitto Viro. Kuulun niin kutsuttuihin suuriin ikäluokkiin. Vietin lapsuuteni Helsingin Käpylässä, joka tarjosi monia tapahtumia pienelle pojalle. Ei pelkästään se, että elettiin säännöstelyn aikaa, vaan myös Helsingin Olympialaiset ja Käpylän kisakylä sekä Helsingin monien eri kansallisuuksien lippurivistöt ovat varhaisia muistikuviani. Minusta ei tullut lapsuuden haaveitteni lentäjää, kauppiasta eikä huippu-urheilijaa, vaikka jonkin verran sitä tavoittelinkin.

Tämän kirjan sivuilla kuvaan selvitysmatkaani isoisäni tarinaan ja siinä ohessa kerron itsestäni. On myönnettävä, että ihmisen elämän tarkastelu ja tutkiminen vuosikymmenten jälkeen on vaikea tehtävä, mutta lähdän siihen puuhaan luottavaisena. Selvityksen myötä otan mukaan myös pieniä tuokiokuvia siitä, miten tämä matkani menneisyyteen etenee sekä kuvaan joitakin muistojani omasta elämästäni, näin kirjan teemaksi muodostuu ”Kauppias ja minä”.

Miksi kirjoitan tämän kirjan? Kirjoitanko tämän lapsilleni, jotka eivät ole Anselmista koskaan mitään kysyneet. Vai siksikö, että historian tapahtumat ja suvun juuret tulee olla tulevien sukupolvien tiedossa. En tiedä. Haluanko vain selvittää isoisäni Anselmin tekemiset? Ehkä toimin myös oman tarinani kirjoittajana. Kirjoittajana, joka haluaa laittaa oman elämänsä pienet palaset kohdalleen. Ehkäpä tämä onkin vain raportti siitä, miten eräänlaista sukututkimusta voi tehdä. Kenties tästä kirjoituksestani tulee samalla pieni muistutus siitä ajasta, jolloin ihmisten arvot sekä elämä kului varsin toisin kuin nyt 2000-luvulla.

Esitän kiitokseni niille lukuisille henkilöille, jotka ovat kukin omalla panoksellaan antaneet minulle apua tämä kirjan aikaansaamiseksi. Erityiskiitoksen saa avopuolisoni Ritva Nikulainen, jonka kannustus ja kommentit kirjan teon loppuvaiheessa olivat minulle tärkeitä. Ilman niitä tätä kirjaa ei olisi koskaan tullut painettua.

Tuusulassa kesällä 2017
Hannu Saarinen

1

En tiedä, mistä aloittaisin. Oman elämäni muistelemineen ei ole helppoa. Mietin ryhtyisinkö kirjoittamaan syntymästäni ja niistä muutamista kuukausista, jolloin asuimme Helsingin Kruununhaassa, Maurinkadulla vai peräti siitä muutaman vuoden ajanjaksosta, kun olimme muuttaneet Punavuoreen, Albertinkadulle. Pääni on kuitenkin tyhjä niistä tapahtumista, enkä saa yhtään muistoa mieleeni. Minulle on kerrottu, että Albertinkadulla asuessamme, samassa talossa olisi asunut Hertta Kuusinen, joka oli aikansa johtavia kommunisteja Suomessa. Tiedon paikkansa pitävyydestä en ole varma.

Työpöytäni ääressä pohtiessani menneitä aikoja, ulkona alkaa sataa. Tunnin kuluttua sade laantuu. Avaan verannan oven ja astun ulos. Sateen jäljiltä ilma on raikasta hengittää. Kesä taitaa sittenkin tulla, ajattelen. Päivisin koululaiset kulkevat pihapiirimme poikki ja toisinaan vastakkaisen kerrostalon lapset mekastavat vastapäisellä leikkikentällä mutta nyt vietetään Hyvinkäällä viikonloppua. Ehkä huomiosasta tulee lämmin päivä, ajattelen, vaikka harvoin maaliskuun lopussa saadaan nauttia hellepäivistä.

Minulle tulee tunne, että vastapäätä olevasta talosta joku katselee minua. En välittä siitä. Jos eivät ole nähneet ennen miestä alushousuillaan, niin nyt sitten näkevät. Illan viileys tarttuu iholle ja lähden sisälle. Otan muutamat askeleet työhuoneeseeni. Annan katseeni kiertää ympäri pientä työhuonettani. Silmäilen seinille laittamiani lastenlapsieni valokuvia. Ikkunan puoleisella seinällä on kirjoituspöytäni. Istudun pöydän ääreen ja avaan tietokoneeni. Mielijohteesta kirjoitan Googleen isoisäni nimen. Hetken kuluttua tieto iskee vasten kasvojani. Katson ruutua hämmästyneenä. Onko isoisäni ollut työväenliikkeen agitaattori?

”Karkussa keväällä 1900 pidetyssä työväenkokouksessa puhui peräti neljä Tampereen työväenyhdistyksen edustajaa: maalari Viktor Vesterlund, värjäri August Kukkola, kirjapainon omistaja Juho V. Hellberg ja kauppias Anselm Saarinen. Kaikki he kuuluivat suurlakkoa edeltävinä vuosina Tampereen työväenliikkeen kantaviin voimiin.”

Tunnen, kuinka kämmeneni hikoavat, kun naputan tietokoneeni näppäimiä lisätietoa saadakseni mutta uutta tietoa en löydä. Vedän verhot syrjään ja avaan ikkunan saadakseni raitista ilmaa. Pilvet repeilevät ja sinistä taivasta alkaa häämöttää. Ambulanssi ajaa kauempana kohden mäen päällä sijaitsevaa sairaalaa.

Tiedän isoisästäni varsin vähän, sillä hän kuoli paljon ennen syntymääni. Sen verran olen perillä, että hän toimi 1900-luvun alussa Tampereella kauppiana.

Jatkan tutkimista. Tällä kertaa nopeammin, ikään kuin silmäillen näyttöä, sillä ajatukseni saavat minut kiihtymään. Muuta mainintaa en Anselmista löydä. Väite tuntuu uskomattomalta, sillä joskus 1930-luvulla isoisäni omisti Helsingissä monta huoneistoa. Hän toimi kauppiana ja liikemiehenä, mutta oliko hän ollut myös työväenliikkeen agitaattori?

– Asia ei jää tähän, mumisen itsekseni.

Kello lähestyy puoli yhdeksää, kun siirryn olohuoneeseemme katsomaan iltauutisia. Ritu astelee makuuhuoneestamme ja istuutuu viereeni. Hän on lukenut Laila Hietamiehen romaania. Häntä viehättivät kirjat, jotka kertovat 1930-luvun alun tapahtumista Karjalassa.

– Mitä teit? hän kysyy ja koskettaa kättäni. Eroni jälkeen olemme asuneet parisenkymmentä vuotta yhdessä.

– Netistä löysin väitteen isoisästäni. Joku tutkija väittää, että isoisäni olisi toiminut 1900-luvun alussa työväenliikkeen agitaattorina, sanon ehkä kovemmalla äänellä kuin tarkoitan.

– Entä sitten? Ritun ääni on rauhallinen.

– Olen nähnyt lehtikirjoituksia, joissa häntä pidetään K-kauppias numero ykkösenä.

Ritun ilme kertoo, ettei hän kuuntele minua, vaan keskittyy ilt uutisiin.

En seuraa uutisia vaan ajattelen, että isoisäni tekemiset minun tulee selvittää. Sisältyykö hänen tekoihin jotain salaperäistä, jotain, jota minulta on salattu? Ja vaikka kaikki asiat eivät minulle selviäsi, jotain uutta saan kuitenkin tietooni.

Muistan kuinka isäni kuoli vaikeaan sairauteen vuonna 1988. Hänen kuolemansa koin raskaana. Vasta paljon myöhemmin ymmärsin, kuinka paljon asioita jäi häneltä kysymättä. Vaikka hänen kuolema- taan on pitkä aika, toisinaan kaiho nousee mieleeni. Ajoittain minus- ta tuntuu selittämättömältä, ettei isää ja äitiä enää ole, etteivät he istu martinlaaksolaisen vuokrakaksionsa keittiössä juomassa kahvia.

Mitä lopulta tiedän isästäni ja äidistäni sekä ihmisistä, joiden kanssa elän. Entä tunnenko lopulta itseänikään?

– Taidan mennä sänkyyn lukemaan, Ritun ääni palauttaa minut ajatuksistani nykyisyyteen. Hän nousee sohvalta.

– Katson vielä hetken aikaa ja tulen sitten, sanon samalla kun ur- heilu-uutiset alkavat.

Ennen nukahtamistani muistan valokuvat lapsuuskotimme piiron- gin päällä. Mustavalkoinen kuva jossa tiukkailmeinen, viiksekäs mies katsoo jonnekin kaukaisuuteen. Se on kuva isäni isästä Anselm Saarisesta.

Anselmin valokuvan vieressä on kuva hänen vaimostaan, mum- mostani Matildasta. Hänen lyhyt, tumma tukkansa on kammattu taakse ja pyöreät silmälasit reunustavat hänen silmiään. Hänen suun- sa on tiukasti kiinni kuin kuvastaen hänen päättäväisyyttään. Mustaa pukua koristaa rintakoru, joka muodostuu neljästä ylioppilaslyyrasta.

2

Tutkimusmatkani aluksi minulle selviää, että Anselm Saarisen synnyinseutu Satakunnan Kiikoisissa sijaitseva Jaara on reilun kahden sadan asukkaan kylä, jonka lävitse virtaa Kiikoisjärvestä laskeva Jaaranjoki, joka muuttuu Kokemäen puolella Piilijoeksi ja laskee Kokemäen Sääksärveen. Kylässä on ollut asutusta jo kivikaudella. Yli-Jaaran alueelta on löytynyt esineistöä kivi- ja pronssikaudelta. Jaara tunnetaan käsityöläisten ja ammatinharjoittajien kylänä, joka on säilyttänyt kylämäisen asutuksen vanhoine puutaloineen.

Sinne Jaaran kylään oli aikanaan Anselmin isä Herman Matinpoinen, talollisen poika Kiikan Haapaniemen Kokosta, siirtynyt mylläriksi lahkomylllyyn. Muistan isäni maininneen tämän Jaaran Taatan, Anselmin isän.

Anselm Saarinen syntyi Herman Myllärin ja Matilda Loviisa Juhan-tytär Kallon kolmantena lapsena 19.4.1867 Kiikkassa, Kiimajärven Horkon kylässä. Anselmin vanhemmat veljet ovat Herman Fabian ja Vilhelm Fredrik. Kastaminen tapahtui Alakiikosella Kiikoisten kap-palaisen toimesta. Hänen kumminsa olivat Jaarankylän Lehtimäestä ja Yli-Jaarasta.

Anselmin syntymävuotena vallitsivat nälkävuodet. Talvet olivat kovia. Oli vain pyryä ja pakkasta. Toisinaan itätuuli puhalsi viikkoja yhtä mittaa. Kevät tuli myöhässä. Vielä toukokuussa Etelä-Suomessa järvet peittyivät jäähän ja pellot olivat paksujen lumikinos-ten alla. Kaikkia edellisiä vuosia täydellisempi kato koetteli maa-tamme. Sato ei riittänyt edes siemenviljaksi. Ja seuraava talvi tuli aikaisin. Syksyllä ihmisiä kuoli tuhansittain tauteihin, joille kaupun-keihin paenneet altistuivat. Leipää ei ollut kauppojen hyllyissä. Aika oli täynnä puutetta: vilua, nälkää ja kovaa pettuleipää.

Anselm Saarisen vaikutus suomalaiseen työväenliikkeeseen ja osuuskauppatoiminnan alkuvaiheisiin sekä K-kaupan syntyyn ovat jääneet vähälle huomiolle. Paljon ehti Anselm Saarinen saada aikaan ennen kuin huhtikuussa 1906 pidettiin Tampereella, Keskon vanhimman edeltäjän, Maakauppiaitten Osuusyhtiön perustava kokous.

Mitä kaikkea Kiikoisten Jaaran kylän myllärin kolmanneksi pojaksi syntynyt Anselm ehti tehdä, on mielenkiintoinen ja monivaiheinen tarina.

Tämän kirjan sivuilla kuvaan selvitysmatkaani isoisäni Anselmin tarinaan ja siinä ohessa kerron itsestäni. Kirja kertoo pieniä tuokiokuvia siitä, miten tämä matkani menneisyyteen etenee sekä kuvaan joitakin muistoja omasta elämästäni, näin kirjan teemaksi muodostuu "Kauppias ja minä".

Kirja toimii eräänlaisena mallina, kuinka omaa sukua voi myös tutkia ja on samalla pieni muistutus siitä ajasta, jolloin ihmisten arvot sekä elämä kulki varsin toisella lailla kuin nyt 2000-luvulla.

BoDTM
BOOKS on DEMAND